

บทที่ 4

บริบทของชุมชนป่าล้อมอำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

4.1 ลักษณะพื้นฐานทั่วไปของอำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

“คอยสะเก็ด” เป็นชื่ออำเภอๆ หนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันมีพื้นที่ทั้งหมด 468,152 ไร่ หรือประมาณ 752 ตารางกิโลเมตร ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับบริเวณต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอแม่แตงกับอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่และอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอสันกำแพงกับกิ่งแม่ฮอน อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอแจ้ห่มกับอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

นอกจากนี้ สภาพทางภูมิศาสตร์ของอำเภอคอยสะเก็ดนั้นประกอบด้วยพื้นที่ ๆ เป็นที่ราบเพียงแค่ 1 ใน 5 ส่วน ๆ อีก 4 ส่วนที่เหลือ หรือพื้นที่ 4 ใน 5 ส่วนของอำเภอคอยสะเก็ดจะเป็นป่าและภูเขาที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือ และทิศตะวันออกที่มีพื้นที่ประมาณ 335,494 ไร่ ซึ่งอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม้สัก ไม้กระยาเลย และสวนเมี่ยงเป็นจำนวนมาก แต่มีพื้นที่เพียงบางส่วนยังคงเป็นพื้นที่ป่าชุมชน เพื่อการอนุรักษ์ป่าและยังชีพที่ดำรงเนินการต่าง ๆ โดยราษฎร หรือชาวบ้านที่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า รวมทั้งมีหน้าที่ในการอนุรักษ์ และดูแลรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมป่าในพื้นที่ดังกล่าวให้คงสภาพเดิมจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลานสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน พื้นที่ป่าชุมชนดังกล่าวนี้ได้ตั้งอยู่ในบริเวณวัดพระธาตุจอมแจ้ง ตำบลแม่โป่ง อำเภอคอยสะเก็ด ซึ่งอยู่ทางทิศใต้และทิศตะวันตกจะมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มสำหรับการทำเกษตรกรรม โดยเฉพาะในการเพาะปลูก มีพื้นที่ประมาณ 65,630 ไร่ โดยเป็นเขตที่อาศัยแหล่งน้ำจากเขื่อนแม่กวงในการเพาะปลูกประมาณ 39,783 ไร่ ส่วนเขตที่เหลือจะอาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติทั่วไป

จากสภาพภูมิศาสตร์ของอำเภอคอยสะเก็ด ข้างต้นสามารถกล่าวได้ว่า อำเภอคอยสะเก็ดใน ส่วนที่เป็นเทือกเขานั้นจะมีอาณาเขตกั้นระหว่างแอ่งอารยธรรมที่สำคัญอยู่ 2 แอ่งของภาคเหนือ คือ แอ่งอารยธรรมลุ่มน้ำกก-อิง และแอ่งอารยธรรมลุ่มน้ำกว๊าน-ปิง เมื่อพระยามังรายทรงปกครองอาณาจักรล้านนาขึ้นมาจึงทรงรวมแอ่งอารยธรรมทั้ง 2 นี้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนาปี

พ.ศ.1839 (ค.ศ.1296) ทำให้อำเภอดอยสะเก็ดมีที่ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างแอ่งอารยธรรมทั้ง 2 นี้และมีพัฒนาการร่วมกันกับอาณาจักรล้านนาตั้งแต่เริ่มมีการศึกษาเรื่องราวหรือประวัติความเป็นมาของอาณาจักรล้านนาที่อาศัยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และ โบราณคดีจนกลายเป็นที่มาของการเริ่มต้นในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาจากคำว่า “ตำนาน (Legend) ซึ่งเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ยังคงเป็น “จารีต (Tradition)” ซึ่งได้บันทึกไว้เป็นทั้งประวัติศาสตร์แบบเก่าและประวัติศาสตร์สากลในเวลาเดียวกันจึงพบว่าตำนานทุกเรื่องดังที่ได้กล่าวขึ้นมาจะโยงถึงองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีความเป็นนัย ซึ่งแฝงความจริงที่สามารถตีความกันได้จนกลายเป็นที่มาของคำว่า “ดอยสะเก็ด” ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และ โบราณคดีที่ปรากฏอยู่ในตำนานอำเภอดอยสะเก็ด ซึ่งมีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาดังนี้

ในสมัยพุทธกาล สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จมายังดอยเก็ง ซึ่งตั้งอยู่ที่อำเภอสอดที่ปัจจุบันแล้วได้เสด็จผ่านมาที่พระพุทธรูปบาททุ่งมุ่มขามวัด พระพุทธรองค์ได้เสด็จไปประทับที่ดอยพระบาทดินนกกใน เขตอำเภอสันทราย ซึ่งขณะนั้น พระองค์ทรงทอดพระเนตรไปทางทิศใต้แล้วเห็นหนองบัวที่มีขนาดกว้างใหญ่ไพศาลที่เต็มไปด้วยดอกบัวเป็นจำนวนมากมาย ซึ่งตั้งอยู่อย่างโดด ๆ เพียงลูกเดียวโดดเดียวแล้วก็เป็นที่อยู่อาศัยของพญานาค 2 ตัว ที่เป็นตัวผู้ และตัวเมียอยู่ด้วยกัน เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จมาประทับอยู่ ณ ที่แห่งนั้นแล้วทรงเปล่งนัยพรณรังสีให้พญานาคทั้ง 2 ตัว ได้เห็นพระองค์ในขณะที่กำลังหากินอยู่ในบริเวณดังกล่าว พญานาคทั้ง 2 ตัวจึงเกิดความเลื่อมใสศรัทธาพระองค์แล้วได้จำแลงแปลงกายเป็นมนุษย์และแสวงไปเก็บดอกบัวในบริเวณนั้น เพื่อนำไปถวายพระพุทธรูปเป็นพุทธบูชาและทูลขอเส้นพระเกศาของพระองค์ เพื่อเก็บไว้เป็นพุทธบูชา โดยสร้างเจดีย์สามทับเส้นเกศาของพระองค์ไว้ในบริเวณภูเขาลูกนี้แล้วเรียกบริเวณแห่งนี้ว่า “ดอยเส้นเกศ” เพราะว่าเป็นภาษาพื้นเมืองของภาคเหนือหรือคำในภาษาล้านนา (คำเมือง) จะเรียกเขาหรือภูเขานี้ว่า “ดอย” จนกระทั่งมีผู้ที่ศึกษาประวัติศาสตร์ของอำเภอดอยสะเก็ดแล้วสันนิษฐานว่าคำว่า “ดอยเส้นเกศ” ได้เพี้ยนมาเป็นคำว่า “ดอยสะเก็ด” และมีการใช้เรียกเป็นชื่อของอำเภอ ๆ หนึ่ง ในจังหวัดเชียงใหม่ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

นอกจากนี้ยังมีอีกตำนานหนึ่งได้เล่าถึงเรื่องราวเกี่ยวกับอำเภอดอยสะเก็ดอีกด้วยว่า คำว่า “ดอยสะเก็ด” นั้นมาจากคำว่า “ดอยสะเก็ด” ซึ่งคำว่า “สระ” คือ การใช้หรือทำความสะอาด ส่วนคำว่า “เก็ด” นั้นคือ เกล็ด โดยหมายถึงเกล็ดของพญานาค ซึ่งในสมัยโบราณหรือสมัยจารีตนั้นได้มีพญานาค 2 ตัว ได้อาศัยอยู่ในหนองบัว (ซึ่งปัจจุบันก็คือ หนองบัวพระเจ้าหลวง) ที่ตั้งอยู่ใกล้กับภูเขาลูกหนึ่งนานทีปีหนพญานาคทั้ง 2 ตัว นี้ก็จะออกมาชำระร่างกายของตนแล้วก็พากันขึ้นไปตากเกล็ดของตนให้แห้งบนภูเขาดังกล่าว ทำให้ภูเขาลูกนี้จึงมีชื่อเรียกว่า “ดอยสะเก็ด” และเรียกชื่อนี้เป็นชื่ออำเภอ ๆ หนึ่ง ในจังหวัดเชียงใหม่มาจนถึงปัจจุบันนี้

อำเภอคอยสะเกิดในปัจจุบันถือว่าเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่ได้อพยพเข้ามาอาศัย และมีการตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณพื้นที่ต่าง ๆ ของอำเภอคอยสะเกิดอยู่หลายกลุ่มอีกด้วย เช่น ลัวะ (ละว้า) ไทโยนกหรือไทยวน (คนเมือง) ไทจีน เงี้ยว หรือฉาน (ไทยใหญ่) แยก (อินเดีย) จีน ส้อ จีน กะเหรี่ยงหรือปกากะญอ (ยาง) ขมุ (ข่ามู) ม่าน (พม่า) ไทลื้อ ฯลฯ (ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงเรื่องของ “ไทลื้อ” เท่านั้น) จากความหลากหลายทางชาติพันธุ์ดังกล่าวนี้ ทำให้อำเภอคอยสะเกิดกลายเป็นอำเภอ ๆ หนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีความน่าสนใจในการศึกษาทางประวัติศาสตร์มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นทางด้านสังคม เศรษฐกิจการเมืองการปกครอง ศิลปวัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ ประเพณี รวมทั้งการผสมผสานทางวัฒนธรรมและเชื้อชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันดังที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นมากยิ่งขึ้นแล้วในปัจจุบัน เขตอำเภอคอยสะเกิดได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 14 ตำบล 105 หมู่บ้านและเขตสุขาภิบาล 7 สุขาภิบาล

4.2 ประวัติชุมชนบ้านลวงเหนือ อำเภอคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่

ในปัจจุบัน ตำบลลวงเหนืออยู่ในเขตการปกครองของอำเภอคอยสะเกิด มีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 10 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านป่าสักงาม หมู่ 2 บ้านตลาดใหม่ หมู่ 3 บ้านเมืองวะ หมู่ 4 บ้านลวงเหนือ หมู่ 5 บ้านสันทราย หมู่ 6 บ้านสันทราย หมู่ 7 บ้านข้างน้ำ หมู่ 8 บ้านวังธาร หมู่ 9 บ้านใหม่ คลองชลประทาน หมู่ 10 บ้านทุ่งกอลาน ตำบลลวงเหนืออยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอคอยสะเกิด 4 กิโลเมตร ประชาชนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อที่อพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนา ทางใต้ มณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ตำบลลวงเหนือมีภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบ 80% เป็นภูเขาและป่าไม้ 20% และพื้นที่ป่าเป็นที่ตั้งของเขื่อนแม่กวง เหมาะสำหรับฟื้นฟูเป็นสถานที่ท่องเที่ยว พื้นดินส่วนใหญ่เป็นดินดำเหมาะแก่การเพาะปลูกอาณาจักรของตำบลลวงเหนือนี้มีดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดกับ อำเภอพร้าวและอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ทิศใต้ ติดกับ อำเภอสันทรายและตำบลเชิงคอย อำเภอคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลเชิงคอย อำเภอคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันตก ติดกับ อำเภอสันทรายและตำบลเชิงคอย อำเภอคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่

ตำบลลวงเหนือมีจำนวนประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลลวงเหนือ 5,265 คนและจำนวนหลังคาเรือน 2,282 หลังคาเรือน ประชาชนมีอาชีพหลักคือ ทำนาและอาชีพเสริมคือ รับจ้าง มีจำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลลวงเหนือ 1,141 ครัวเรือน จำนวนบ้านที่มีโทรศัพท์ 1,055 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 46 ของจำนวนหลังคาเรือน นอกจากนี้ ยังมีสถานที่สำคัญและมีชื่อเสียง เช่น วัดมงคลวราราม วัดวังธาร วัดศรีมุงเมือง วัดสารคามรังสรรค์

วัดสุขวิเวการาม เชื้อนแม่กวางอุดมธารา น้ำตกป่าสักและถ้ำหลวง ในการคมนาคมจะใช้เส้นทางหลวง เชียงใหม่-เชียงราย ซึ่งมีระยะทางจากอำเภอคอยสะเก็ด 4 กิโลเมตร

ในปัจจุบัน ประชากรในเขตตำบลลวงเหนือ อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในเขตอำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ทั้งหมด ซึ่งเรียกตัวเองแตกต่างกันไปตามหมู่บ้านที่ตนอพยพก่อนลงมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ อาทิ บ้านลวงเหนือกับบ้านลวงใต้ ตำบลลวงเหนือที่เรียกตัวเองว่า “ไทลื้อเมืองลวง” ส่วนหมู่บ้านอื่น ๆ เช่น บ้านเมืองวะ จะเรียกตนเองว่า “ไทลื้อเมืองวะ” เป็นต้น ซึ่งได้เข้ามาตั้งรกรากหรือถิ่นฐานในประเทศไทยมาเป็นระยะเวลากว่า 200 ปีมาแล้ว ซึ่งถือว่าเป็นระยะเวลาที่ยาวนานอีกทั้งวัฒนธรรมที่หลากหลายจากภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องก่อให้เกิดเปลี่ยนแปลงต่อความเป็นอยู่ของชาวไทลื้อ ไม่เว้นแม้แต่ศูนย์กลางชุมชนไทลื้ออย่างสิบสองปันนาที่แม้จะยังคงรักษาหมู่บ้านไทลื้ออายุกว่า 1,000 ปีไว้ได้ อันเป็นการอนุรักษ์สืบสานวิถีชีวิตและภูมิปัญญาไทลื้อได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ในระดับมหาวิทยาลัยปัจจุบันก็มีการศึกษาเกี่ยวกับไทลื้อด้วยเช่นกัน อาทิ สถาบันชาติพันธุ์และสันติศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายมีการเปิดสอนในระดับปริญญาตรีที่มีชื่อว่า “ไทลื้อศึกษา” นอกจากนี้ยังมีวิชาอื่น ๆ อีกมากมายที่เป็นการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงด้วย ดังนั้นจึงสามารถเชื่อได้ว่า ความเป็นไทลื้อรวมทั้งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามทั้งหลายคงจะไม่สูญหายไปอย่างง่ายดายนัก หากยังมีผู้ที่ให้ความสนใจและผู้ที่เป็นชาวไทลื้อนั้นยังให้ความสำคัญกับชาติพันธุ์ของตนเองอยู่ในปัจจุบันและต่อไปในอนาคต

4.3 ประวัติชุมชนบ้านลวงใต้ อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ตามสภาพภูมิศาสตร์บ้านเมืองลวงใต้ อยู่ทางทิศตะวันตกของที่ว่าการอำเภอคอยสะเก็ดมีพื้นที่ทั้งหมด 609 ไร่ สภาพพื้นที่เป็นที่ราบ เป็นที่ทำเกษตร 209 ไร่ โดยอาศัยน้ำจากชลประทานแม่กวาง

ทิศเหนือ	ติดต่อหมู่บ้านลวงเหนือ ตำบลลวงเหนือ อำเภอคอยสะเก็ด
ทิศใต้	ติดต่อหมู่บ้านป่าสักน้อย ตำบลเชิงคอย อำเภอคอยสะเก็ด
ทิศตะวันออก	ติดต่อหมู่บ้านเชิงคอย บ้านป่าคา ตำบลเชิงคอย อำเภอคอยสะเก็ด
ทิศตะวันตก	ติดต่อหมู่บ้านไผ่ศรีโง้ง ตำบลเชิงคอย อำเภอคอยสะเก็ด

บ้านเมืองลวงใต้ เป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่อพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนาทางตอนใต้ของมณฑลยูนนานประเทศจีน การอพยพของชาวไทลื้อ สันนิษฐานว่ามีสองช่วง คือ

ช่วงแรกอพยพในสมัยของพระเจ้าแสนเมืองมา ในครั้งนั้นพระเจ้าแสนเมืองมาได้เสด็จประพาสดินแดนสิบสองปันนาแล้วเสด็จกลับมาฝั่งแกนในปี พ.ศ.1932 ชาวไทลื้อ ที่ตามเสด็จมาด้วยได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในดินแดนพันทนาฝั่งแกน โดยมีจารึกไว้ที่เสาหลักบ้านลวงเหนือจารึกเรื่อง “วันตั้งบ้าน” คือวันเสาร์ที่ 3 เดือน เมษายน พ.ศ.1932 (รัตนพร เศรษฐกุล 2527:23)

ช่วงที่สองมีข้อสันนิษฐานของนักวิชาการบางท่านว่า การตั้งถิ่นฐานของชาวไทลื้อ บ้านเมืองลวงใต้ เป็นผลมาจากนโยบาย “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” นั่นก็มีโอกาสเป็นจริงได้

ถ้าพิจารณาข้อมูลประวัติศาสตร์ที่ว่า ปลายพุทธศักราชที่ 23 สภาพบ้านเมืองของล้านนาไทยเป็นกระจุก บ้านห่างนาห่าง บ้านอุกเมืองรก ไปทางใต้ก็กลัวเสือ ไปทางเหนือก็กลัวช้าง (สงวน โชติ-สุขรัตน์ อ้างถึง (รัตนพร เศรษฐกุล : 434) บ้านเมืองลวงใต้ก็คงตกอยู่ในสภาพเช่นเดียวกัน เมื่อบ้านเมืองสงบเรียบร้อยแล้วชาวบ้านจึงหวนกลับมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เดิมปัจจุบันคือ บ้านเมืองลวงใต้ ตำบลเชิงคอย อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาจึงได้ขยายไปอยู่ในหมู่บ้านป่าคา บ้านโป่งกุ่ม อีกส่วนหนึ่ง

เมื่อ พ.ศ.2347 พระเจ้ากาวิละ ได้กวาดต้อนผู้คนไทลื้อมาจากแคว้นสิบสองปันนาทางตอนใต้ของมณฑลยูนนานประเทศจีน เข้ามาตั้งรกรากอยู่กับกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันเอง ณ บ้านเมืองลวงใต้ หมู่ 8 ตำบลเชิงคอย อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ปัจจุบัน

ความเชื่อและการนับถือของชาวไทลื้อบ้านเมืองลวงใต้ คนไทลื้ออาศัยพื้นฐานความรู้ที่ได้มาจากบรรพบุรุษ โดยที่กลุ่มไทลื้อได้สร้างวัดชื่อว่า “วัดศรีนางแยง” ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ.2481 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 14 เมตร ยาว 35 เมตร ปัจจุบันชื่อ วัดรังษีสุทธาวาส